

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

उथसन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहृतस्य क्रियते किं वा न यद्वै युजस्य क्रियमाणस्यान्तर्यन्ति पूर्यति वा अस्य तदाश्विनीरूपं दधात्यश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताम्यामेवास्मै भेषजं करोति पञ्चोपं दधाति पाङ्गौ यज्ञो यावानेव युजस्तस्मै भेषजं करोत्यृत्यां उपं दधात्यृतूनां क्लस्यै (१)

पञ्चोपं दधाति पञ्च वा क्रृतवो यावन्त एवर्तवस्तान्कल्पयति समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदकर्त्तस्मांधसमाना क्रृतव एकेन पदेन व्यावर्तन्ते तस्माद्वृतवो व्यावर्तन्ते प्राणभृत उपं दधात्यृतुष्वेव प्राणान्दधाति तस्मांधसमानाः सन्त क्रृतवो न जीर्यन्त्यथो प्रजनयत्यैवानानेष वै वायुर्यत्प्राणो यद्वृत्यां उपधाय प्राणभृत - (२)

उपदधांति तस्मांधसर्वानुतूननु वायुरा वरीवर्ति वृष्टिसनीरूपं दधाति वृष्टिमेवाव रुन्धे यदेकघोपंदध्यादेकमृतुं वर्षेदनुपरिहारः सादयति तस्मांधसर्वानुतून् वर्षति यत्प्राणभृत उपधाय वृष्टिसनीरूपदधांति तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो वृष्टिरीते पशवो वै वयस्यां नानामनसः खलु वै पशवो नानाब्रतास्तेऽप एवाभि समनसो (३)

यं कामयेतापुशः स्यादिति वयस्यास्तस्यौपधायापस्यां उपं दध्यादसंज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोत्यपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्धस्यादित्यपस्यास्तस्यौपधाय वयस्यां उपं दध्यादसंज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोति पशुमानेव भवति चतंसः पुरस्तादुपं दधाति तस्माच्चत्वारि चक्षुषो रूपाणि द्वे शुक्ले द्वे कृष्णे (४)

मूर्धन्वतीर्भवन्ति तस्मात्पुरस्तान्मूर्धा पञ्च दक्षिणायाऽश्वोण्यामुपं दधाति पञ्चोत्तरस्यां तस्मात्पश्चाद्वर्षीयान्-पुरस्तात्प्रवणः पशुर्बस्तो वय इति दक्षिणेऽस उपं दधाति वृष्णिर्वय इत्युत्तरेऽसावेव प्रति दधाति व्याघ्रो वय इति दक्षिणे पक्ष उपं दधाति सिऽहो वय इत्युत्तरे पक्षयोरेव वीर्यं दधाति पुरुषो वय इति मध्ये तस्मात्पुरुषः पशूनामधिष्ठितः॥ (५)

क्लस्यां उपधाय प्राणभृत समनसः कृष्णे पुरुषो वय इति पञ्चं च॥ [१]

इन्द्राश्वी अव्यथमानामिति स्वयमातृणामुपं दधातीन्द्राश्विभ्यां वा इमौ लोकौ विधृतावनयौलोकयोर्विधृत्या अधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चितिरन्तरिक्षमिव वा एषेन्द्राश्वी

इत्याहेन्द्राग्नी वै देवानांमोजोभृतावोजसैवैनामन्तरिक्षे चिनुते धृत्यै स्वयमातृणामुपं दधात्यन्तरिक्षं वै स्वयमातृणाऽन्तरिक्षमेवोपं धुत्तेऽश्वमुपं (६)

ग्रापयति प्राणमेवास्या॑ दधात्यथो॒ प्राजापत्यो वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृणा॒ भवति प्राणानामुध्मृष्ट्या॑ अथो॑ सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै देवानां वै सुवर्गं लोकं यतां दिशः समंश्वीयन्तु त एता दिश्यां अपश्यन्ता उपांदधत् ताभिर्वै ते दिशोऽद्व॑हन् यद्विश्यां उपदधाति दिशां विधृत्यै दशं प्राणभृतः पुरस्तादुपं (७)

दधाति॒ नव॑ वै पुरुषे प्राणा॒ नाभिर्दशमी॑ प्राणानेव पुरस्ताद्वत्ते॒ तस्मा॑त्पुरस्तात्प्राणा॒ ज्योतिष्मतीमुत्तमामुपं दधाति॒ तस्मा॑त्प्राणानां वाग्ज्योतिरुत्तमा॒ दशोपं दधाति॒ दशाक्षरा॒ विराङ्गुराङ्गुरुद्वंसां॒ ज्योतिर्ज्योतिरेव पुरस्ताद्वत्ते॒ तस्मा॑त्पुरस्ताञ्ज्योतिरुपास्महे॑ छन्दाऽसि॑ पशुष्वाजिमयुस्तान्वृत्युदंजयत्तस्माद्वारहताः (८)

पशुवं उच्यन्ते मा छन्दङ्गति॒ दक्षिणत उपं दधाति॒ तस्मा॑द्विक्षिणावृतो॒ मासाः॑ पृथिवी॑ छन्दङ्गति॒ पश्चात्प्रतिष्ठित्या॑ अग्निर्देवतेत्युत्तरत ओजो॑ वा अग्निरोजं॑ एवोत्तरतो॑ धन्ते॑ तस्मादुत्तरतो॑भिप्रयायी॑ जंयति॑ षट्ट्रिंशत्थासं॑ पद्यन्ते॑ षट्ट्रिंशदक्षरा॑ बृहती॑ बारहताः॑ पशुवो॑ बृहत्यैवास्मै॑ पशूनवं॑ रुन्धे॑ बृहती॑ छन्दंसाऽङ्गु॑ स्वाराज्यं॑ परीयायु॑ यस्यैता - (९)

उपधीयन्ते॑ गच्छति॒ स्वाराज्यं॑ सप्त वालंखिल्या॑ पुरस्तादुपं॑ दधाति॒ सुप्त पश्चाथसप्त॑ वै शीर्घ्यण्याः॑ प्राणा॑ द्वाववांश्वै॑ प्राणानाऽ॑ सवीर्यत्वाय॑ मूर्धाऽसि॑ राडिति॒ पुरस्तादुपं॑ दधाति॒ यत्री॑ राडिति॒ पश्चात्प्राणानेवास्मै॑ सुमीचो॑ दधाति॒॥ (१०)

अश्वमुपं पुरस्तादुपं बारहता॑ एताश्वरुषिः॑शच॥५॥

[२]

देवा॑ वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा॑ अकुर्वत् ते॑ देवा॑ एता॑ अंक्षण्यास्तो॑मीया॑ अपश्यन्ता॑ अन्यथाऽनूच्यान्यथोपांदधत् तदसुरा॑ नान्वायन्ततो॑ देवा॑ अभवन्परासुरा॑ यदक्षण्यास्तो॑मीया॑ अन्यथाऽनूच्यान्यथोपदधाति॑ भ्रातृव्याभिभूत्यै॑ भवत्यात्मना॑ परास्य॑ भ्रातृव्यो॑ भवत्याशुस्त्रिवृदिति॑ पुरस्तादुपं॑ दधाति॒ यज्ञमुखं॑ वै त्रिवृद् (११)

यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि॑ यांतयति॑ व्योम॑ सप्तदश इति॑ दक्षिणतोऽन्नं॑ वै व्योमान्नं॑ सप्तदशोऽन्नमेव॑ दक्षिणतो॑ धन्ते॑ तस्माद्विक्षिणेनान्नमद्यते॑ धरुणं॑ एकविंशा॑ इति॑ पश्चात्प्रतिष्ठा॑ वा एकविंशः॑ प्रतिष्ठित्यै॑ भान्तः॑ पश्चदश इत्युत्तरत ओजो॑ वै भान्त ओजः॑ पश्चदश ओजः॑ एवोत्तरतो॑ धन्ते॑ तस्मादुत्तरतो॑भिप्रयायी॑ जंयति॑ प्रतूर्तिरष्टादश इति॑ पुरस्ता॑- (१२)

दुप॑ दधाति द्वौ त्रिवृतांवभिपूर्वं यज्ञमुखे वि यांतयत्यभिवर्तः संविश्शा इति दक्षिणतोऽन्नं वा अभिवर्तोऽन्नं सविश्शोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्विक्षिणेनान्नमद्यते वचो द्वाविश्शा इति पश्चाद्यद्विश्शतिद्वै तेन विराजौ यद्वै प्रतिष्ठा तेन विराजौरेवाभिपूर्वमन्नाद्ये प्रतिं तिष्ठति तपो नवदश इत्युत्तरतस्तस्माथ्सुव्यो (१३)

हस्तयोस्तपस्वितरो योनिश्चतुर्विश्शा इति पुरस्तादुप॑ दधाति चतुर्विश्शत्यक्षरा गायत्री गायत्री यज्ञमुखं यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यांतयति गर्भाः पश्चविश्शा इति दक्षिणतोऽन्नं वै गर्भा अन्नं पश्चविश्शोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्विक्षिणेनान्नमद्यत ओजस्त्रिणव इति पश्चादिमे वै लोकास्त्रिणव एवंवेब लोकेषु प्रतिं तिष्ठति सम्भरणस्त्रयोविश्शा इ- (१४)

त्युत्तरतस्तस्माथ्सुव्यो हस्तयोः सम्भार्यतरः क्रतुरेकत्रिश्शा इति पुरस्तादुप॑ दधाति वाग्वै क्रतुर्यज्ञमुखं वाग्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यांतयति ब्रह्मस्य विष्टप॑ चतुस्त्रिश्शा इति दक्षिणतोऽसौ वा आदित्यो ब्रह्मस्य विष्टप॑ ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्विक्षिणोऽर्घ्यो ब्रह्मवर्चसितरः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिश्शा इति पश्चात्प्रतिष्ठित्यै नाकः पद्मिश्शा इत्युत्तरतः सुवर्गो वै लोको नाकः सुवर्गस्य लोकस्य समष्टै॥ (१५)

वै त्रिवृदिति पुरस्ताथ्मुव्यस्त्रयोविश्शा इति सुवर्गो वै पञ्चं च (३) आशुव्याम धरुणो भून्तः प्रतीतरभिवर्तो वर्चस्तपो योनिर्भाँ ओजः सम्भरणः क्रतुर्प्रस्त्रयं प्रतिष्ठा नाकः पोङ्शश॥ ५॥

[३]

अग्रेभाँगोऽसीति पुरस्तादुप॑ दधाति यज्ञमुखं वा अग्रियज्ञमुखं दीक्षा यज्ञमुखं ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यांतयति नृचक्षसां भागोऽसीति दक्षिणतः शुश्रुवाऽसो वै नृचक्षसोऽन्नं धाता जातायैवास्मा अन्नमपि दधाति तस्माङ्गातोऽन्नमत्ति जुनित्रिश्श स्पृतः संसदशः स्तोम इत्याहान्नं वै जुनित्र- (१६)

मन्त्रं सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्विक्षिणेनान्नमद्यते मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात्प्राणो वै मित्रोऽपानो वरुणः प्राणापानावेवास्मिन्दधाति दिवो वृष्टिर्वातौः स्पृता एकविश्शः स्तोम इत्याह प्रतिष्ठा वा एकविश्शः प्रतिष्ठित्या इन्द्रस्य भागोऽसीत्युत्तरत ओजो वा इन्द्र ओजो विष्णुरोजः क्षत्रमोजः पश्चदश - (१७)

ओजं एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति वसूनां भागोऽसीति पुरस्तादुप॑ दधाति यज्ञमुखं वै वसंवो यज्ञमुखः रुद्रा यज्ञमुखं चतुर्विश्शो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि

यांतयत्यादित्यानां भागोऽसीति दक्षिणतोऽन्नं वा आंदित्या अन्नं मरुतोऽन्नं गर्भा अन्नं पश्चविशेषोऽन्नमेव दक्षिणतो धर्त्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमध्यतेऽदित्ये भागो - (१८)

असीति पश्चात्प्रतिष्ठा वा अदितिः प्रतिष्ठा पूषा प्रतिष्ठा त्रिंशः प्रतिष्ठित्यै देवस्य सवितुर्भागोऽसीत्युत्तरतो ब्रह्म वै देवः सविता ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्म चतुष्टमो ब्रह्मवर्चसमेवोत्तरतो धर्त्ते तस्मादुत्तरोऽर्थो ब्रह्मवर्चसितरः सावित्रवंती भवति प्रसूत्यै तस्माद्वाह्युणानामुदीची सुनिः प्रसूता धर्त्रश्वतुष्टोम इति पुरस्तादुपं दधाति यज्ञमुखं वै धर्त्रो (१९)

यज्ञमुखं चतुष्टमो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति यावानां भागोऽसीति दक्षिणतो मासा वै यावा अर्धमासा अयावास्तस्माद्दक्षिणावृतो मासा अन्नं वै यावा अन्नं प्रजा अन्नमेव दक्षिणतो धर्त्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमध्यत क्रम्भूणां भागोऽसीति पश्चात् प्रतिष्ठित्यै विवर्तौऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतोऽनयौलोकयोः सवीर्यत्वाय तस्मादिमौ लोकौ सुमावंद्रीयो (२०)

यस्य मुख्यवंतीः पुरस्तादुपधीयन्ते मुख्यं एव भवत्यास्य मुख्यो जायते यस्यान्नवंतीर्दक्षिणतोऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्य प्रतिष्ठावंतीः पश्चात्प्रत्येव तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरत औजस्व्येव भवत्यास्यौजस्वी जायतेऽर्को वा एष यदग्निस्तस्यैतदेव स्तोत्रमेतच्छुस्तं यदेषा विधा (२१)

विधीयतेऽर्क एव तदर्क्यमनु वि धीयतेऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्यैषा विधा विधीयते य उ चैनामेवं वेद सृष्टीरूपं दधाति यथासृष्टमेवाव रुप्ये न वा इदं दिवान नक्तमासीदव्यावृत्तं ते देवा एता व्युष्टीरपश्यन्ता उपादधत ततो वा इदं व्यौच्छुद्यस्यैता उपधीयन्ते व्येवास्मा उच्छुत्यथो तम् एवापं हते॥ (२२)

वै जुनिं पश्चदुशोऽदित्ये भागो वै धर्त्रः सुमावंद्रीयो विधा ततो वा इदं चतुर्दश च (४) अभ्रेत्यक्षंसाजुनिं सित्रस्येन्द्रस्य वस्तुनामादित्यानामदित्यै देवस्य सवितुः सावित्रवंती धर्त्रो यावानामुभूणां विवर्तश्वतुर्दशा॥७॥ [४]

अग्रे जातान्प्र णुदा नः सप्तक्लानिति पुरस्तादुपं दधाति जातानेव भ्रातृव्यान्प्र णुदते सहसा जातानिति पश्चाङ्गनिष्यमाणानेव प्रति नुदते चतुश्चत्वारिंशः स्तोम इति दक्षिणतो ब्रह्मवर्चसं वै चतुश्चत्वारिंशो ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतो धर्त्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्थो ब्रह्मवर्चसितरः पोडुशः स्तोम इत्युत्तरत ओजो वै पोडुश ओजं एवोत्तरतो धर्त्ते तस्मा- (२३)

दुत्तरतोभिप्रयायी जयति वज्रो वै चतुश्चत्वारिंशो वज्रः पोडुशो यदेते इष्टके उपदधाति

जाताऽश्वेव जनिष्यमाणाऽश्वं भ्रातुव्यान्प्रणुद्य वज्रमनु प्र हरति सृत्यै पुरीषवर्ती मध्य उप दधाति पुरीषं वै मध्यमात्मनः सात्मानमेवाग्नि चिनुते सात्मामुष्मिल्लोके भवति य एव वेदैता वा असप्तला नामेष्टका यस्यैता उपधीयन्ते (२४)

नास्यं सुपलौ भवति पुशुर्वा एष यदग्निर्विराजं उत्तमायां चित्यामुपं दधाति विराजमेवोत्तमां पुशुषु दधाति तस्मात्पशुमानुत्तमां वाचं वदति दशदशोपं दधाति सवीर्यत्वायाक्षण्योपं दधाति तस्मादक्षण्या पुशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै यानि वै छन्दाऽसि सुवर्ग्याण्यासन्तर्देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेनरप्यो - (२५)

अश्राम्यन्ते तपोऽतप्यन्ते तानि तपसाऽपश्यन्तेभ्यं एता इष्टका निरमिमतेवश्छन्दे वरिवश्छन्दे इति ता उपादधतु ताभिर्वै ते सुवर्गं लोकमायन् यदेता इष्टका उपदधाति यान्येव छन्दाऽसि सुवर्ग्याणि तैरेव यजमानः सुवर्गं लोकमैति यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ता: स्तोमभागैरेवासृजत यथ (२६)

स्तोमभागा उपदधाति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते बृहस्पतिर्वा एतद्यजस्य तेजः समभरद्यस्तोमभागा यथस्तोमभागा उपदधाति सतेजसमेवाग्नि चिनुते बृहस्पतिर्वा एतां यज्ञस्य प्रतिष्ठामपश्यद्यस्तोमभागा यथस्तोमभागा उपदधाति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै सुप्रसन्नोपं दधाति सवीर्यत्वाय तिस्रो मध्ये प्रतिष्ठित्यै॥ (२७)

उत्तरतो धन्ते तस्मादपधीयन्ते ऋषयोऽसृजत यत् त्रिचत्वारिंशत्ता ५॥ [५]

रुश्मिरित्येवाऽदित्यमसृजत प्रेतिरिति धर्ममन्वितिरिति दिवं सुन्धिरित्यन्तरिक्षं प्रतिधिरिति पृथिवीं विष्टम्भ इति वृष्टि प्रवेत्यहरनुवेति रात्रिमुशिगिति वसून्म्रकेत इति रुद्रान्थसुंदीतिरित्यादित्यानोज इति पितृऽस्तन्तुरिति प्रजाः पृतनाषाडिति पशूत्रेवदित्योषधीरभिजिदसि युक्तग्रावे- (२८)

न्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्येव दक्षिणतो वज्रं पर्याहृभिजित्यै ताः प्रजा अपप्राणा असृजत तास्वधिपतिरसीत्येव प्राणमदधाद्यन्तेत्यपानऽ सऽसर्प इति चक्षुर्वयोधा इति श्रोत्रं ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः पश्यन्तीः शृष्टीर्तीर्न मिथुनी अभवन्तासु त्रिवृद्सीत्येव मिथुनमदधात्ताः प्रजा मिथुनी (२९)

भवन्तीर्न प्राजायन्त ताः सऽरोहोऽसि नीरोहोऽसीत्येव प्राजनयत्ताः प्रजाः प्रजाता न प्रत्यंतिष्ठन्ता वसुकोऽसि वेष्मिरसि वस्यष्टिरसीत्येवैषु लोकेषु प्रत्यस्थापयदाहं वसुको-

असि वेषंश्चिरसि वस्यैषिरसीति प्रजा एव प्रजाता एषु लोकेषु प्रतिष्ठापयति सात्मान्तरिक्षे रोहति सप्राणोऽमुष्मिलोके प्रति तिष्ठत्यव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति य एवं वेदे॥ (३०)

युक्तग्रावा प्रजा मिथुनन्तरिक्षे द्वादश च॥३॥ [६]

नाकसद्विर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तनांकसदां नाकसत्त्वं यन्नांकसदं उपदधाति नाकसद्विरेव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमैति सुवर्गो वै लोको नाको यस्यैता उपधीयन्ते नास्मा अकं भवति यजमानायतनं वै नाकसदो यन्नांकसदं उपदधात्यायतनमेव तद्यजमानः कुरुते पृष्ठानां वा एतत्तेजः सम्भृतं यन्नांकसदो यन्नांकसदं - (३१)

उपदधाति पृष्ठानांमेव तेजोऽवं रुन्धे पञ्चचोडा उपं दधात्यफसुरसं एवैनंमेता भूता अमुष्मिलोक उपं शेरेऽथौ तनूपानीरैवैता यजमानस्य यं द्विष्यात्तमुपदधंद ध्यायेदेताभ्यं एवैनं देवताभ्य आ वृक्षति ताजगार्तिमार्छुत्युत्तरा नाकसद्वृ उपं दधाति यथा जायामानीयं गृहेषु निषादयेति ताद्वगेव तत् (३२)

पश्चात्प्राचीमुत्तमामुपं दधाति तस्मात्पश्चात्प्राची पल्यन्वास्ते स्वयमातृणां च विकर्णो चौत्तमे उपं दधाति प्राणो वै स्वयमातृणाऽयुर्विकर्णो प्राणं चैवाऽऽयुश्च प्राणानामुत्तमौ धत्ते तस्मात्प्राणश्चाऽयुश्च प्राणानामुत्तमौ नान्यामुत्तरामिष्टकामुपं दध्याद्यदन्यामुत्तरामिष्टकामुपदध्यात्पश्चूनां (३३)

च यजमानस्य च प्राणं चाऽयुश्चापि दध्यात्तस्मान्नान्योत्तरेष्टकोपधेयो स्वयमातृणामुपं दधात्यसौ वै स्वयमातृणाऽमूमेवोपं धत्तेऽश्वमुपं ग्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथौ प्राजापत्यो वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्नि चिंनुते स्वयमातृणा भवति प्राणानामुष्मृष्ट्यां अथौ सुवर्गस्य लोकस्यानुरक्ष्यात्या एषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्विकर्णो यद्विकर्णोमुपदधाति देवानांमेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत उत्तरत उपं दधाति तस्मादुत्तरतउपचारोऽग्निर्वायुमर्ती भवति समिद्धै॥ (३४)

सम्भृतं यन्नांकसदो यन्नांकसदस्तत्पश्चूनामेषां वै द्वाविष्णतिश्च॥४॥ [७]

छन्दाङ्गस्युपं दधाति पशवो वै छन्दाऽसि पशूनेवावं रुन्धे छन्दाऽसि वै देवानां वामं पशवो वाममेव पशूनवं रुन्ध एताऽ ह वै यज्ञसेनश्चत्रियायणश्चिति विदां चकार तया वै स पशूनवंरुन्ध यदेतामुपदधाति पशूनेवावं रुन्धे गायत्रीः पुरस्तादुपं दधाति तेजो वै

गांयुत्री तेजं एव (३५)

मुखुतो धत्ते मूर्धन्वर्तीर्भवन्ति मूर्धनमेवैन॑ समानानां करोति त्रिष्टुभु उपं दधातीन्द्रियं
वै त्रिष्टुगिन्द्रियमेव मध्यतो धत्ते जगतीरुपं दधाति जागता वै पशवः पशूनेवावं रुन्धे-
जनुष्टुभु उपं दधाति प्राणा वा अनुष्टुप्प्राणानामुसृष्टौ बृहतीरुण्ठाहाः पङ्कोरुक्षरंपङ्कोरिति
विषुरूपाणि छन्ददृश्युपं दधाति विषुरूपा वै पशवः पशव- (३६)

छन्दन्दाऽसि विषुरूपानेव पशूनवं रुन्धे विषुरूपमस्य गृहे दृश्यते यस्यैता उपधीयन्ते
य उ चैना एवं वेदातिच्छन्दसुमुपं दधात्यतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दाऽसि सर्वभिरेवैन
छन्दोभिश्चिनुते वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसमुपदधाति वर्ष्मैवैन॑
समानानां करोति द्विपदा उपं दधाति द्विपाद्यजंमानः प्रतिष्ठित्यै॥ (३७)

तेजं एव पशवः पशवौ यजंमानु एकञ्च॥३॥ [८]

सर्वाभ्यो वै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यथस्युजो नोपदध्यादेवता अस्याग्निं वृजीरन्
यथस्युजं उपदधात्यात्मनैवैन॑ स्युजं चिनुते नाग्निना व्युध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः
सन्तात एवमेवैताभिरग्निः सन्तातोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ता अमूः कृत्तिका
अभवन् यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव (३८)

लोकमैति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टुका उपं दधातीमे वै लोका
मण्डलेष्टुका इमे खलु वै लोका देवपुरा देवपुरा एव प्र विशति नार्तिमाच्छत्यग्निं चिक्यानो
विश्वज्योतिष्ठ उपं दधातीमानेवैताभिलोकां ज्योतिष्मतः कुरुतेऽथो प्राणानेवैता यजंमानस्य
दाग्रत्येता वै देवताः सुवर्ग्यस्ता एवान्वारभ्यं सुवर्गं लोकमैति॥ (३९)

सुवर्गमेव ता एव चत्वारि च॥२॥ [९]

वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवावं रुन्धे यदेकुधोपदध्यादेकमृतुं वर्षेदनुपरिहारं
सादयति तस्माथ्सर्वानुतून् वर्षति पुरोवात्सनिरसीत्याहृतद्वै वृष्टैरुपं रुपेणैव वृष्टिमवं
रुन्धे संयानीभिर्वै देवा इमाँलोकान्थसमयुस्तथसंयानीनां संयानित्वं यथसंयानीरुपदधाति
यथाऽप्सु नावा संयात्येव- (४०)

मेवैताभिर्यजंमान इमाँलोकान्थसंयानीति पूर्वो वा एषाऽग्रेर्यथसंयानीर्यथसंयानीरुपदधाति
पूर्वमेवैतमूग्रय उपं दधात्युत यस्यैतासूर्पहितास्वापोऽग्निः हरन्त्यहृत एवास्याग्निरादित्येष्टुका

उपं दधात्यादित्या वा एुतं भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलं भूत्यै सन्मूतिं न प्राप्नोत्यादित्या - (४१)

एवैनुं भूतिं गमयन्त्यसौ वा एुतस्याऽऽदित्यो रुचमा दंते योऽग्निं चित्वा न रोचते यदादित्येष्टका उपदधात्यसावेवास्मिन्नादित्यो रुचं दधाति यथाऽसौ देवानां रोचते एवमेवैष मनुष्याणां रोचते घृतेष्टका उपं दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम् यद् घृतं प्रियेणैवैनुं धाम्ना समर्धय् - (४२)

त्यथो तेजसाऽनुपरिहारः सादयुत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजौ दधाति प्रजापतिरग्निमचिनुत् स यशसा व्याध्यत् स एता यशोदा अपश्यत्ता उपाधत्त ताभिर्वै स यशं आत्मन्धत्त यद्यशोदा उपदधाति यशं एव ताभिर्यजंमान आत्मन्धत्ते पश्चोपदधाति पाङ्कः पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मिन् यशो दधाति॥ (४३)

एवं प्राप्नोत्यादित्या अर्थयुत्येकान्त्रपञ्चाशाश्वाच॥ ४॥ [१०]

देवासुराः संयत्ता आसुन्कर्नीयाऽसो देवा आसुन्मूयाऽसोऽसुरास्ते देवा एता इष्टका अपश्यन्ता उपाधत्त भूयस्कृदसीत्येव भूयाऽसोऽभवन्वनस्पतिभिरोषधीभिर्विरवस्कृदसीतीमामंजयन्माच्यसीति प्राची दिशमजयन्नृधर्वासीत्यमूमंजयन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे सीदेत्यन्तरिक्षमजयन्ततो देवा अभवन् (४४)

परासुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमालोकाञ्जयति भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदंसि श्येनसदसीत्याहृतद्वा अग्ने रूपः रूपेणैवाग्निमवं रुप्ये पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत आयुष्या उपदधात्यायुरेवा- (४५)

स्मिन्दधात्यग्ने यत्ते परः हन्त्रामेत्याहृतद्वा अग्नेः प्रियं धामं प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति तावेहि सः रंभावहा इत्याहु व्येवैनेन परि धत्ते पाश्चेजन्येष्वप्येष्यध्यग्ने इत्याहृष वा अग्निः पाश्चेजन्यो यः पश्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या उपं दधात्येतद्वा क्रतूनां प्रियं धाम् यद्वत्तव्या क्रतूनामेव प्रियं धामावं रुप्ये सुमेकु इत्याह संवधस्त्रो वै सुमेकः संवधस्त्रस्यैव प्रियं धामोपाऽऽप्नोति॥ (४६)

अभेवनायुरेवत्यां उपं पद्मिरशतिश्च॥ ५॥ [११]

प्रजापतेरक्षयश्यत् तत्परापत्तत् तदश्वोऽभवदश्वयत् तदश्वस्याश्वत्वं तदेवा अश्वमेधेनेव प्रत्यंदधुरेष वै प्रजापति॒ सर्वं करोति योऽश्वमेधेन यजत्ते सर्वं एव भवति

तृतीयः प्रश्नः (काण्डम् ५)

सर्वस्य वा एुषा प्रायंश्चित्तिः सर्वस्य भेषजः सर्वं वा एुतेनं पाप्मानं देवा अंतरन्नपि वा एुतेनं ब्रह्महृत्यामंतरन्नसर्वं पाप्मानं (४७)

तरति तरति ब्रह्महृत्यां योऽश्वमेधेन् यजते य उ चैनमेवं वेदोत्तरं वै तत्पूजा-पतेरक्ष्यंश्वयत् तस्मादध्यस्योत्तरतोऽवं द्यन्ति दक्षिणतोऽन्येषां पशूनां वैतसः कटो भवत्युप्सुयोनिर्वा अश्वोऽप्सुजो वैतसः स्व एुवैनं योनौ प्रतिष्ठापयति चतुष्टोमः स्तोमो भवति सुरङ्गु वा अश्वस्य सकथ्यावृहत् तद्वेवाश्वतुष्टोमेनैव प्रत्यदधुर्यच्चतुष्टोमः स्तोमो भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय। (४८)

सर्वं पाप्मानमवृह्णादश च॥२॥ [१२]

उथसुन्नयज्ञ इन्द्रांशी देवा वा अंक्षणयास्तोमीयां अग्नेभूगोऽस्यग्रे जातान्नस्मिन्निरिति नाकुसद्विश्वन्दारसि सवाँयो वृष्टिसन्नादवासुराः कर्मायाःसः प्रजापतेरक्षि द्वादश॥१२॥

उथसुन्नयज्ञो देवा वै यस्य मुख्यवतीनामकुसद्विरवैताभिरुद्याचत्वारि४शत॥४८॥

उथसुन्नयज्ञः सर्वत्वाय॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः समाप्तः॥ ५-३॥